Poliisitarkastaja Konsta Arvelin 31.03.2020 POL-2020-19493

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

VIITE: Eduskunnan lakivaliokunnan kiireellinen lausuntopyyntö HE 29/2020 vp, 30.3.2020.

Poliisihallituksen asiantuntijalausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta

1 Lausuntopyyntö

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Poliisihallitukselta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta (HE 29/2020 vp). Lausuntoa on pyydetty kiireellisenä, koska hallituksen esityksessä ehdotetaan poikkeusolojen vuoksi säädettävää ja mahdollisimman pian voimaantulevaa lakia, jolla on tarkoitus turvata rangaistusten asianmukainen ja turvallinen täytäntöönpano koronavirusepidemian (COVID-19) aikana.

Lakivaliokunta on toimittanut myöhemmin hallituksen liittyviä erityiskysymyksiä, joihin valiokunta on pyytänyt vastauksia. Nämä kysymykset on poliisitoimintaa koskien pyritty huomioimaan asiantuntijalausunnossa.

Lakivaliokunta on pyytänyt saada lausunnon viimeistään keskiviikkoaamuna 1.3.2020 kello 09.00 mennessä. Lausunto on pyydetty toimittamaan WORD-asiakirjana (*.doc tai *docx).

2 Poliisihallituksen asiantuntijan lausunto

2.1 Yleistä esityksestä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan valtioneuvoston ja Tasavallan presidentin toteamien poikkeusolojen ajaksi sekä koronavirusepidemian leviämisen estämiseksi säädettävää lakia, jonka tavoitteena on turvata rangaistusten asianmukainen ja turvallinen täytäntöönpano koronavirusepidemian aikana hallitsemalla vankiloiden vankimäärää. Tämä tapahtuisi siten, että:

- sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanotoimiin ei ryhdyttäisi poikkeusolojen aikana laissa määriteltynä ajanjaksona; ja
- sakon muuntorangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua ei etsintäkuulutettaisi, vaikka etsintäkuuluttamisen edellytykset sinällään täyttyisivätkin.

Väliaikaisen lain soveltamisala ei koskisi pakkokeinolain (806/2011) perusteella vangittua henkilöä tai tutkintavankeuslain (768/2005) perusteella vankilassa – tai poliisivankilassa – säilytettävää tutkintavankina olevaa henkilöä.

Hallituksen esityksen tavoitteena on turvata vankilassa olevien vankien turvallisuus sekä varautua koronavirusepidemian tuomiin haasteisiin. Lisäksi esityksellä olisi välillisiä vaikutuksia vankilan henkilöstön turvallisuuteen vankimäärän hallinnan kautta. Keskeisesti näistä syistä lakiesitys on poliisitoiminnan kannalta hyväksyttävä ja kannatettava.

2.2 Nykytila poliisitoiminnassa ja esityksen tuomat muutokset

Hallituksen esityksen perusteena on poikkeusoloissa vankeuslain (767/2005) 2 luvun 1 §:n 4 momentin perusteella säädetty vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon ryhtymisen siirtämisestä annettu oikeusministeriön asetus (122/2020). Oikeusministeriön asetus on otettu poliisitoiminnassa huomioon siten, että poliisi ei ryhdy etsintäkuulutuksessa pyydetyn mukaisesti passittamaan sakon muuntorangaistukseen tuomittua tai enintään kuuden kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua vankilaan, ellei rangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista koskeva kahdeksan kuukauden takaraja tai tuomion täytäntöönpanokelpoisuus muuta edellytä. Poliisin toimintaa on tämän osalta ohjattu poliisin operatiivista toimintaa poikkeusoloissa koskevalla Poliisihallituksen ohjaavalla kirjeellä. Tämän lisäksi poliisiasiain tietojärjestelmästä on poistettu Oikeusrekisterikeskuksen tekemällä automaattiajolla asiaa koskevat etsintäkuulutukset.

Hallituksen esityksessä ehdotettava laki tulisi tarkoittamaan poliisitoiminnassa käytännössä sitä, että poliisille tehdyt etsintäkuulutukset vähenisivät. Etsintäkuulutukset ovat yleensä ottaen keskeisin tapa, jolla poliisi saa tiedon henkilön oikeudellisesta asemasta silloin, kun henkilöllä on täytäntöön pantavissa oleva vankeusrangaistus.

Tämän lisäksi poliisi arvioisi erikseen ehdotetun lain vaikutukset poliisin toimenpiteisiin, jos etsintäkuulutuksia kuitenkin olisi käytössä. Tällaiset etsintäkuulutukset koskisivat sellaisia henkilöitä, joille tuomitun rangaistuksen täytäntöönpano olisi raukeamassa. Näissä tilanteissa poliisi:

1. ottaisi etsintäkuulutetun henkilön kiinni poliisilain (872/2011) 2 luvun 3 §:n 1 momentin perusteella vaadittujen toimenpiteiden ajaksi;

2. selvittäisi etsintäkuulutuksessa pyydetyt toimenpiteet, tuomitun rangaistuksen laadun sekä sen täytäntöönpanokelpoisuuden; ja

3. päästäisi henkilön vapaaksi, jos asia koskee sakon muuntorangaistuksen tai ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa, joka ei ole lain suunnitellun voimassaolon (*eikä heti sen jälkeenkään*) raukeamassa; tai

4. passittaisi henkilön lähimpään vankilaan, jos sakon muuntorangaistus tai ehdoton vankeusrangaistus olisi lain suunnitellun voimassaolon aikana raukeamassa.

Poliisin toiminnan tehokkuus edellyttäisi sitä, että poliisin tietojärjestelmiin tallennettaisiin vain sellaisia etsintäkuulutuksia, jotka tosiasiassa edellyttä-

vät poliisin toimenpiteitä. Muutoin olisi olemassa riski, että poliisi passittaisi myös sellaisia henkilöitä, joiden passitusperuste kuuluisi esityksessä ehdotettavan lain soveltamisalaan. Kyse olisi tällöin perusteettomista vapaudenmenetyksistä, jotka voitaisiin minimoida ajantasaisilla etsintäkuulutustiedoilla.

2.3 Vaikutukset yleiseen lainkuuliaisuuteen

Poliisitoiminnan kannalta ei ole nähtävissä sellaisia seikkoja, jotka lakiesityksessä toisivat heikennyksiä rikosoikeusjärjestelmän yleisestävyyteen tai erityisestävyyteen taikka yleiseen lainkuuliaisuuteen. Lakiesityksen henkilöllinen soveltamisala olisi vapaudessa rangaistuksen täytäntöönpanoa odottavat tuomitut, jotka päätyisivät ennen pitkään suorittamaan vankeusrangaistustaan. Laki merkitsisi poikkeusta vankeusrangaistuksen viivytyksettömästä täytäntöönpanosta, jolle on esitetty poikkeusoloista johtuvat perusteet.

Hallituksen esityksessä on tuotu esille se, että perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vapautensa menettäneiden kohtelussa tämä tarkoittaa sitä, että vapautena menettäneiden säilytysturvallisuudesta on huolehdittava. Säilytysturvallisuuden lisäksi pandemiaksi julistettu koronavirusepidemia kohdistuisi myös vankiloiden henkilökuntaan, jonka vuoksi kysymys olisi säilytysturvallisuuden lisäksi vankilan järjestyksestä ja turvallisuudesta noin yleensä. Esityksen keskeisin tavoite on turvata vankilassa olevien henkilöiden oikeus elämään ja sitä kautta terveyteen sekä tehokkaaseen terveydenhuoltoon kontrolloimalla vankiloiden vankimäärää.

Asiassa voidaan aina esittää argumentteja puolesta ja vastaan sanktiovälittömyyden merkityksestä. Välittömästi tuomittava rangaistus tehostaa rangaistusjärjestelmän pelotusvaikutusta, parantaa yksilön uskoa järjestelmän toimivuuteen ja korostaa yhteiskunnan puuttumista moitittavaan tekoon. Poikkeusolojen vuoksi tästä periaatteesta on poikettava, joskin kyse olisi ajallisesti verrattain lyhyestä muutaman kuukauden pituisesta ajanjaksosta.

2.4 Henkilöllisestä soveltamisalasta

Lakiesitys koskisi ainoastaan sellaisia henkilöitä, joille on tuomittu sakon muuntorangaistus tai ehdoton vankeusrangaistus, ja tämä rangaistus on tullut lainvoimaiseksi tai on laitettavissa täytäntöön, kuten lainvoimainen tuomio. Esitys ei siten koskisi sellaisia henkilöitä, jotka määrätään vangittavaksi pääkäsittelyn jälkeen tai joilla vankeusrangaistuksen täytäntöönpano alkaa heti tutkintavankeuden jälkeen.

Rangaistusjärjestelmän tarkoituksen kannalta on tärkeää, että poikkeus ei koskisi tuomittuja, joiden vaarallisuus edellyttää ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Tämä on myös olennaista rangaistusjärjestelmän uskottavuuden kannalta.

Rikosten esitutkinnan ja ennalta estämisen kannalta on tärkeää, että rikosprosessuaaliset pakkokeinot on rajattu säännöksen ulkopuolelle. Lakiesitys

ei koskisi pakkokeinolain perusteella vangittua henkilöä tai tutkintavankeuslain perusteella säilytettävää tutkintavankina olevaa henkilöä. Tämä on myös asia, joka tulisi selvyyden vuoksi todeta lakiesityksen 1 §:ssä, vaikka se selkeästi käykin ilmi soveltamisalasäännöksestä muutoin sekä sitä koskevasta kohdasta säännöskohtaisissa perusteluissa.

Lakiesitys ei koskisi myöskään niitä, jotka ovat muutenkin suorittamassa vankeusrangaistustaan vankilassa. Se ei myöskään koskisi niitä, jotka on määrätty ilmoittautumaan vankilaan rangaistuksen suorittamista varten, joskin näiden henkilöiden kohdalla sovellettavaksi voisi tulla esimerkiksi vankeuslain 2 luvun 4 §:n tai sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n perusteella.

Esityksen tavoitteiden kannalta voi kuitenkin olla syytä pohtia sitä, tulisiko sen piiriin jättää sakon muuntorangaistuksen lisäksi vain tietynlaiset vankeusrangaistukset. Oikeusministeriön asetuksen piiriin kuuluvat nykyisin vain sellaiset ehdottomat vankeusrangaistukset, jotka ovat enintään kuusi kuukautta pitkiä. Olisiko esityksen tavoitteet osittain saavutettavissa sillä, että tätä rajaa nostettaisiin esimerkiksi vuoden tai enintään puolentoista vuoden mittaisiin vankeusrangaistuksiin, joiden lisäksi pyrittäisiin selvittämään ehdottoman vankeuden suorittamisen muita keinoja. Toisaalta esitys koskee vain vapaalla tuomiota odottavia henkilöitä ja lailla säädettävä poikkeus olisi lyhytaikainen.

2.5 Muut huomiot

Lakivaliokunta on pyytänyt vastausta vielä siihen, olisiko esityksen tavoitteet saavutettavissa erilaisilla tilaratkaisuilla. Tämä on olennainen kysymys myös poliisitoiminnan kannalta, koska tutkintavankeuslain muutokset tutkintavankien säilyttämisen osalta ovat osaltaan johtaneet siihen, että vankiloissa on nyt lukumääräisesti paljon tutkintavankeja.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan tutkintavankia voitaisiin esimerkiksi turvallisuussyistä säilyttää poliisivankilassa. Säilytysaika voi olla seitsemää vuorokautta pitempi, jos tälle on esitettävissä tutkintavangin turvallisuutta koskeva poikkeuksellisen painava peruste. Säännös ei kuitenkaan soveltuisi poikkeusoloissa sovellettavaksi vain sillä perusteella, että tutkintavankeihin kohdistuisi koronavirusepidemian vaikutukset.

Lisäksi on hyvä huomata, että myös poliisivankiloissa pyritään hallitsemaan säilytettävien henkilöiden lukumäärää koronavirusepidemian vuoksi. Näiltä osin poliisi ja Rikosseuraamuslaitos ovat haasteiden kanssa samojen kysymysten äärellä.

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 31.03.2020 klo 21:08. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu

Eduskunnan lakivaliokunta *LaV@eduskunta.fi*